

# A parasztság helyzete Délkelet Európában

(Harmadik, befejező közlemény)

A különböző paraszt-ideológiákat röviden a következőképen jellemezhetjük. Főcél: a földreform és a paraszt-gazdasági szövetkezeteken nyugvó államszervezet. Emellett a legteljesebb magántulajdon elve alapján állanak, elvetve a földbirtok újbóli terjeszkedésének állami ellenőrzését is. Egyszóval a földreform által felosztott földek szabadon növekedhetnek és ezzel ismét lehetővé válik a szegényedési és gazdagodási folyamat. Ezek a törekvések kifejezésre jutnak különböző parasztpolitikai pártok (a jugoszláv Földműves Párt, a magyar Nemzeti Parasztpárt, a román Nemzeti Parasztpárt) gazdasági szervezetek programjában. Legtöbbnyire a bolgár parasztságnál volt észlelhető. Itt ez az ideológia, közvetlenül a világháború után, gyakorlati formát is öltetett.

A háborút követő forradalom zűrzavarában a bolgár parasztpárt Sztamboliszkivál az élén uralomra jutott. Az agrárreformot a legradikálisabb módon hajtották végre. Mindenki annyi földet kapott, amennyit meg bírt művelni. Parasztszövetkezteiken keresztül megkezdték az állam politikai és gazdasági irányítását, de a magántulajdon szigorú elve alapján a pénzügyi intézetek és az ipari termelés belügyeibe nem avatkoztak. A parasztság továbbra is függőségben maradt a pénztőkétől. Az ipari és agrártermékek közötti árkülönbözet továbbra is az ipar urainak zsebébe hajtotta a parasztság hasznának nagy részét. A birtok felosztását szívesen tűrte a bolgár nagypolgárság, mert ez piacbővülést jelentett számára, de a politikai hatalom átadásába már nem nyugodott bele. Az állampolitika irányításától sok minden függ; a különböző monopóliumok és a vámhatárok előnyei nagyban hozzájárulnak a pénztőke gyarapításához s az államkasszába folyó adók és egyéb jövedelmek összege ugyanezt a célt szolgálhatja. Érthető tehát, hogy a nagytőke miért ragaszkodott az államhatalomhoz. Mivel a bolgár parasztság nem nyúlt a pénztőke megrendszabályozásához, sorsa már előre megpecsételődött és rövid pár évi uralkodás után politikai hatalma megszűnt.

A paraszt-ideológia kispolgári. A fejlődés törvényeit nem veszi tekintetbe. A tőkésuralommal elégedetlen, annak megrendszabályozását követeli, de ugyanakkor a szocializmus ellen is harcot hirdet. A két rendszer között, egy harmadikat akar kiépíteni. Nem számol azzal, hogy a szétszórtan élő parasztság nem lehet olyan erős politikai tényező, hogy az uralkodó nagypolgárságot a politikai porondról véglegesen letegye. A gazdasági érdekek tarkasága nem nyújthat olyan terepet egy közös lelkeség és egy közös

szilárd eszme kifejlődésére, mint például a munkásságnál. Kifejlődhet a közös akarat egy bizonyos cél eléréseért, de ez rendszerint csak kerületekre, vagy országrészekre korlátozódik. Országos parasztakciókra csak a gazdasági és politikai válság idején lehet számítani, ekkor azonban a gazdasági fejlődés folytán már más tényezők veszik kezükbe az irányítást.

A gyenge kultúrával rendelkező parasztság, mire megértené és magáévá tenné a harmadik rendszert, mely végeredményben ugyanaz, mint a már fennálló, gazdasági helyzete folytán radikálisabb utakra kényszerül. Ezeknek az okoknak tudható be, hogy a parasztdemokrácia elve nem valósulhat meg és mindig csak életképtelen elmélet marad.

Az eddig leírt gazdasági fejlődéssel szoros kapcsolatban van a paraszt-államok politikai fejlődése is. A liberális demokrácia, mint uralkodó gondolat nyugatról jött. Először a harmadik rend (a polgárság) tette magáévá és tőle vette át a parasztság. A parasztság ettől az áramlattól várta a föld igazságos felosztását, az adók és különböző állami járulékok leszállítását, sőt — mivel a legnagyobb tömegű gazdasági réteg — uralomrajutását. Ezek a vágyak ködbevesztek. A parasztság a városok uralkodó rétegétől vette át a szabadság és az egyenlőség jelszavát, de az államokat a városok nagypolgársága irányította. Ezek hangoztatták ugyan a demokratikus elveket, de érdekeik ellentétben állottak a parasztság többségének érdekeivel. A gyáripár végeredményben a parasztság érdekeit is szolgálja, de fejlődésének első szakaszán nagy áldozatokat követel tőle. Ha ez a fejlődés tervszerűtlen, ha az épülő gyárak nem a parasztság szükségleteit fedezik és azok termékeit fogyasztják, akkor ez a fejlődés végeredményében nem jár haszonnal a parasztság részére. Az ujonan alakuló nagypolgárság azonban hasznot húz belőle, minden erővel támogatja az ipari fejlődést és annak pénzelését jórészt az államjövdelemből fedezi. Ilyen körülmények között lehetetlen a teljes politikai szabadság. A fejlődés eredménye: az eléggé szabadelvű alkotmányok mellett korrupció és erőszakuralomra berendezett közigazgatás keletkezett. Ezt igazolja a román liberális uralom 1928-ig, Bulgáriában ez volt a helyzet 1934-ig és ugyanezt mutatták az egyes szerbiai pártok uralmai is. Ezek az uralmak a parasztsággal szemben reakciósak, de azért minden eszközt felhasználnak, hogy szavazataikat megkapják. Minden párt programjában a legfontosabb helyet a parasztság helyzetének feljavításáról szóló pontok foglalták el. Minden párt azzal igyekezett meggyőzni a parasztságot, hogy ez az ő pártja. A választási kampányoknál nagy pénzszegek fordítottak vesztegetésekre és mivel a parasztság többsége szegény, ezzel eredményeket is értek el.

A parasztság szegénysége, az elmaradottság és a köztük lévő gazdasági különbségek lehetetlenné teszik a független, az úgynevezett „tiszta“ parasztpártok alakulását oly módon, hogy azok a parasztság többségét felöleljék. Mindezen nehézségek ellenére a délkeleti államokban a parasztságnak vannak *látszólag* független pártjai.

Romániában ez a parasztpárt 1918-ban alakul meg. 1926-ban egyesül az erdélyi román Nemzeti Párttal és 1928-ban uralomra kerül. Az uralomrajutás első 18 hónapjában bizonyos gazdasági reformokat hajtottak végre, de ezek lényegében nem változtattak a parasztság helyzetén. Károly király visszatértekor Maniu miniszterelnöknek, aki egyben a párt feje is volt, le kellett mondania. A tekintélyesebb vezetőket a polgárság magához vonta és a párt a gazdasági válság okozta nehézségekből nem tudott kiutat találni, lassan szétomlott. 1933-ban újra a liberális párt kerül uralomra, de a parasztság nyomora és az ebből eredő vasgárdista befolyás erősödése polgárháborúval fenyeget. 1938-ban végül az önkényuralom az összes pártokat feloszlatta.

Jugoszlávia nemzetiségeinek parasztsága különböző fejlődési fokokat mutat fel. A szlovén parasztság keresztényszocialista alapon nyugvó klerikális pártba tömörül. A horvát parasztságnak már a háború előtt önálló pártja volt, de a háború után meginduló polgári elemek beözönlése a pártban a szociális jelleget háttérbe szorítja és ennek helyét a nemzeti jelleg veszi át. A szerb parasztpárt megalakítása csak 1918-ban sikerült véglegesen. Az ekkor uralkodó forradalmi hangulat következtében nagy tömeget tudott magának biztosítani, de programja hamarosan kiegyenlítődőtt a polgári pártok programjával és befolyása is csökkent. A diktatúra bevezetése után működése a minimumra korlátozódik. Az utóbbi éveknek rossz gazdasági viszonyai újra balra tolták a parasztságot és a párt programja ismét eltávolodik a polgári pártok programjától.

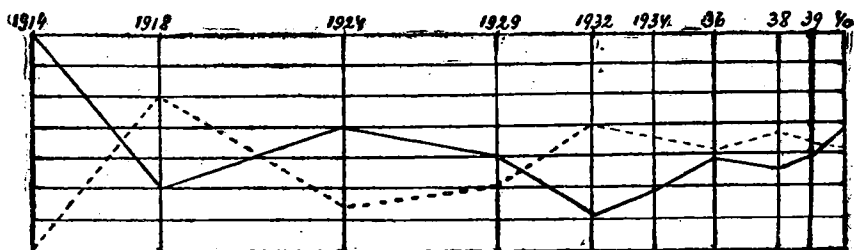
Bulgáriában a földműves párt még a háború előtt fennállt. A forradalmi hullám uralomra juttatta. Ez az uralom 1919-től 1923-ig tartott. 1923-ban a nagypolgárság és a katonaság által vezetett ellenforradalom letörte. Ezekben a harcokban 20 ezer paraszt vesztette életét. 1923-tól 1934-ig féldemokratikus rendszer volt uralmon. Ez alatt az idő alatt a hatalmon a városi „demokrata” pártok, a makedon terroristák és a fontosabb katonai személyiségek osztozkodtak. 1934-ben a tiszti liga által irányított puccs katonai diktatúrát vezetett be.

Amint látható, Délkelet-Európa államaiban a látszólagos demokrácia helyébe a nyílt, vagy burkolt diktatúrák léptek. A parlamentáris uralom fennállásának idején, ha mindjárt kis mértékben is, de lehetővé tette a parasztság panaszainak nyilvánosságra hozatalát, míg a diktatúrák hatalmi szervei ennek legkisebb megnyilvánulását is elnyomták. A parasztság forradalmosodni kezdett és igen erős csendőrkülönítményeket kellett igénybe venni lecsendesítésükre. (Galicia, Besszarábia, a Dunántúl vidékén Magyarországon, Horvátországon).

A termelés jobb menetének idején a politikai szabadság nem elsőrangú kérdése a parasztságnak. Figyelmét leköti a gyarapodási lehetőség csalóka ígérete. Ennek szétfoslásával érdeklődése megnövekszik a politika iránt, de ilyenkor megvonják tőle a politikai jogok gyakorlását, mert gazdasági helyzetének romlása egyben szélsőségesé teszi.

Az 1935/36-os évek gazdasági lendülete kissé lecsendesíti a parasztságot, de az 1938/39-es évek lanygulása újra a tevőleges politika terére szólítja. A politikai mozgalmak újra erősödnek. A külpolitikai viszonyokból adódó kényszerhelyzet és a parasztság termékeinek újbóli kelendősége az európai háború folytán, magukkal hozzák a nagypolgárság és a parasztpártok vezetőségeinek kiegyezését. (Jugoszláviában a HSS és a Földműves Párt, Romániában a nacional-caranisták részvétele a kormányban.) A kisparasztság zöme terményeivel nem vesz részt a piacokon, nem érez előnyt a háború okozta javulásban. E parasztréteg álláspontja politikai téren nagyon kis mértékben változott. De a középparasztság előtt újból megcsillantak a gyarapodás lehetőségei és már nagyrésztben közömbös a belpolitikai kérdésekkel szemben.

A gazdasági helyzet alakulása és a parasztság politikai érdeklődésének viszonyát vázlatosan a következő táblázat mutatja be:



A fenti táblázaton látható fekete vonal a gazdaság menetének hullámzását, míg a szaggatott vonal a parasztság politikai érdeklődését és aktivitását mutatja. Látható, hogy az 1914—18-as rendkívüli évek után a politikai érdeklődés mélypontjai mind magasabbra jutnak, míg ezzel ellentétben a gazdasági hullámzás csúcspontjai mind mélyebbre kerülnek, kivéve a háború okozta fellendülést, mivel Délkelet- Európa államainak eddig még sikerült elkerülni a háborút.

Végkövetkeztetésképpen Délkelet- Európa parasztságának gazdasági színvonala hanyatlak. Ez a hanyatlás erős elváltozást idéz elő a középrétegeknél és a munkásság életszínvonala felé közelíti őket. Ugyanakkor az uralkodó körök parasztmentési akciókat vezetnek, hogy letompítsák a növekvő elégedetlenség életét, de a gyökeres orvoslás elmarad.

*Szakács Gábor*

*Az emberek növényekre hasonlítanak. Tegyétek le őket a legsötétebb pincébe, a világosság felé fognak emelkedni, még akkor is, ha az a világosság csak egy halvány kis sugár.*